

Ситий В. О.,

аспірант

Університету економіки та права «КРОК»

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО СУДУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Виходячи з аналізу положень ст. 8 Конституції України, кожному гарантується право на звернення до суду за захистом своїх конституційних прав і свобод, складовою якого є право на доступ до суду, і таке конституційне право підлягає охороні та захисту з боку держави та її інститутів [1].

Як відомо, 24 лютого 2022 року внаслідок повномасштабного вторгнення сусідньої держави на територію України, Президентом України було видано Указ “Про введення воєнного стану в Україні”, відповідно до якого на період воєнного стану “можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини та громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також впроваджуватися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб” [2]. Таким чином, конституційне право на доступ до суду, що передбачено ст. 8 Конституції України, не може бути обмежено навіть в умовах правового режиму воєнного стану.

Це підтверджується також і положеннями ст. 10 Закону України “Про правовий режим воєнного стану”, внаслідок чого в період воєнного стану повноваження судів не можуть бути припинені, а частина друга ст. 26 зазначеного Закону передбачає, що скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [3].

Венеціанська комісія вважає, що за різних правових режимів судова система все ще повинна мати можливість гарантувати доступ до справедливого судового розгляду. Судова система не може бути скомпрометована жодним чином, за винятком крайніх ситуацій потреби або якщо система фактично не може функціонувати. Функціонування судової системи не повинно обмежуватися, за винятком ситуацій цілковитої необхідності або в тому разі, коли таке функціонування фактично неможливе [4, с. 12]. Маємо додати, що такі обмеження мають бути пропорційними, а також не посягати на сутнісний зміст права на судовий захист та доступ до суду, що до забезпечення яких держава зобов’язана виконати низку позитивних вимог.

Варто зауважити, що сама судова гілка влади, як гарант забезпечення кожному його права на доступ до суду, все ж таки зазнала впливу війни та її наслідків, що внесло свої корективи до процесів здійснення судочинства. Зрозуміло, що за нинішніх умов наша держава опинилася у безпрецедентній ситуації, коли можливість функціонування налагодженої судової системи, орієнтованої на захист прав людини, в окремих регіонах України суттєво обмежена. У місцях проведення активних бойових дій, на окупованих територіях чи у знищених будівлях судів здійснювати правосуддя та забезпечувати безперешкодний доступ до суду надто складно, а в деяких випадках практично неможливо.

Внаслідок чого, в перші дні повномасштабного вторгнення було прийнято важливий законодавчий акт щодо зміни територіальної підсудності, відповідно до положень якого визначено, що: “У разі неможливості здійснення правосуддя судом з об’єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв’язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється” [5].

На перший погляд, це є вимушений крок, що має позитивно вплинути на безперерйне здійснення правосуддя судами, а також має на меті виключити обмеження права на доступ до суду. Втім, можуть виникнути проблеми з реалізацією позиції законодавця щодо визначення територіального “адресата” (*на розгляд якого передаються судові справи*) як “найбільш територіально наближеного” до того суду, від якого ці справи передаються. Адже сучасне озброєння і тактика воєнних дій зумовлюють стрімкий розвиток бойових дій, що призводить іноді до швидкого втягнення суміжних територій в зону можливих бойових та військових дій. Власне тому іноді не є раціональним змінювати територіальну підсудність судових справ і здійснювати їхню передачу до сусіднього суду, який найбільш територіально наближений до того, який перебуває у зоні бойових дій або окупації тощо.

Тому така досить надмірна імперативна конкретизація в Законі “найбільш територіально наближений суд” хоча і є зрозумілою та прийнятною щодо зміни територіальної підсудності судових справ у разі, коли йдеться про режим надзвичайного стану, стихійне лихо тощо, проте не дій військового спрямування. На нашу думку,

територіальна віддаленість суду як “отримувача” судових справ до зони ризику і небезпеки має бути предметом розсуду, насамперед, Голови Верховного Суду та Вищої ради правосуддя.

Можливо підсумувати, що як би це парадоксально не звучало, але все ж таки судова влада вже певним чином призвичаїлася до функціонування в умовах екстраординарних правових режимів з урахуванням запровадження певних правил діяльності судів в умовах обмежень. Крім того, органи державної влади в умовах правового режиму воєнного стану та активних бойових дій на території України вживають всіх необхідних заходів щодо безперервної реалізації важливого конституційного права – права на доступ до суду.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-ukaz-pro-zaprovadzhennya-voennogo-stanu-73109>
3. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Дотримання принципів демократії, прав людини та верховенства права в умовах надзвичайного стану – міркування: Доповідь / Н. Алівізатос та ін. Страсбург : ЄВРОП. КОМІС. ЗА ДЕМОКРАТІЮ ЧЕРЕЗ ПРАВО (ВЕНЕЦ. КОМІС.), 2020. 25 с. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2020\)005rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2020)005rev-e)
5. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України від 03.03.2022 р. № 2112-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text>